

CATÀLEG DEL PATRIMONI FESTIU DE CATALUNYA

La Festa Major de Sant Feliu de Pallerols

Memòria documentada sobre la història, característiques actuals, elements i implantació de
la festa

1. Història de la festa

La Festa Major i el Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa de Sant Feliu de Pallerols se celebra pels voltants de la diada de Pasqua Granada. Aquesta festa mòbil, que s'escau entre mitjan maig i mitjan juny, s'allarga cinc dies. S'inicia el divendres anterior a la diada de la Pasqua Granada i s'acaba el dimarts següent; enmig, - el dilluns- se celebra la Festa del Roser, de gran rellevància a la vila. A Sant Feliu, com en d'altres indrets de Catalunya, la Confraria de la Mare de Déu del Roser va arrelar amb força, sobretot a partir del segle XVI -després de la batalla de Lepant- i la devoció a la Mare de Déu del Roser va créixer considerablement. De fet, la Festa Major se celebra per la Festa del Roser, mantenint-se l'anomenat Ofici del Roser, nom amb que és coneguda la Missa de Festa Major.

Tot i seguir l'estructura generalitzada de les festes majors catalanes, la de Sant Feliu de Pallerols presenta alguns trets diferenciadors, el més emblemàtic dels quals és el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa*. Aquest ball, únic a Catalunya, és indissociable a la Festa Major del poble i representa el conjunt més complet d'entre tots els balls que, amb peces d'imatgeria, han arribat fins els nostres dies.

Els orígens de *el Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* són incerts i desconeguts. La successió de guerres napoleòniques, carlines i civil que van afectar la zona de St. Feliu de Pallerols va comportar la desaparició de documentació i amb ella la impossibilitat de datar esdeveniments especials i fets històrics transcendents. No obstant, diferents teories i hipòtesis -tant de caràcter llegendari com teatral- sustenten la interpretació i motivació del Ball i algunes dades recollides en diferents indrets, han permès aproximar l'origen de la dansa.

Així doncs, trobem les llegendes populars, segons les quals, el Ball s'organitzaria per celebrar les victòries guerreres enfront l'enemic. Una d'aquestes narracions -de molta acceptació popular- és la que evoca la guerra contra els sarraïns i situa el fet en el segle VIIIè: *Sant Feliu de Pallerols es trobava assetjat pels moros, que comptaven amb nombrosos efectius, i atès que la tropa cristiana era més aviat escassa i amb pocs recursos, aquests per poder enfrontar l'envestida de l'enemic, construïren uns cavalls de fusta que semblessin un grup de guerrers a cavall, uns gegants que llançaven pedres d'enorme grandària i una mena de bèstia folla -mulassa- que produïa un gran aldarull. Amb aquesta mena d'exèrcit fictici i protegits per l'obscuritat, els santfeliuencs sorprendrien l'enemic que marxaria atemorit, convençut de la superioritat de les forces del bàndol cristià.* A més d'aquesta narració n'hi ha una altra de caire pretesament històric que relaciona el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* amb la desfeta de l'exèrcit sarraí per l'host de Carlemany a la Creu de la Fàbrega, indret proper a la vila de Sant Feliu. De la presència del sobirà carolingi en parla un document, datat el 1626, que va registrar Joan Ombert, notari en exercici de Sant Feliu de Pallerols.

Finalment, existeix la darrera teoria que associa el Ball de Sant Feliu de Pallerols amb el teatre medieval i les representacions hagiogràfiques, on les danses serien un element evolucionat d'un entremès o espectacle medieval de plaça.

D'altra banda, algun document escadusser que s'ha trobat, ha permès relacionar les figures del ball amb alguna celebració municipal tot aportant una primera perspectiva històrica als inicis. Un document de 1701, arran d'uns incidents ocorreguts durant la festa del Roser, esmenta la presència dels Gegants tot i que no al·ludeix ni als cavallets ni a la mulassa. De la participació de Cavallets -com a figures individuals- i, sobretot de la seva prohibició per ordre del bisbat de Girona, ja se'n parla en documents del segle XVII.

Tanmateix, alguns documents esmenten el Ball –ja més estructurat- a partir del segle XVIII, aquesta presència queda reflectida en actes notarials, prohibicions eclesiàstiques i civils, llibres de comptes de la Confraria del Roser, etc. I, finalment, la presència de documents com actes del Ple Municipal, previsió de pressupostos, articles i comentaris, datats durant el segle XIX, testimonien els comptes de les despeses ocasionades pel Ball i posen de manifest la seva permanència i aparició a la Festa Major, any rere any. És en aquest darrer període quan el Ball ja es troba articulat tal i com avui el coneixem.

A partir del darrer terç del segle XIX, a més de tota la informació municipal, es troben imatges fotogràfiques que permeten estudiar i documentar les figures així com els llocs on es realitzaven les ballades. A principis del segle XX l'ajuntament es fa càrrec del Ball, per assegurar-ne la seva pervivència i conservació. Fins el 1913 es feia una ballada davant les cases de les autoritats civils i eclesiàstiques i també davant les cases de les famílies benestants de la vila en mostra de gratitud per la cessió de les robes per guarnir els Cavallets.

Participar en el guarniment dels Cavallets i ballar el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* tenia a més d'un component de prestigi personal un altre de lluïment familiar i a més els balladors representaven el poble de Sant Feliu que commemorava, de manera festiva, una gesta del passat.

L'any 1929, amb motiu de la Exposició Universal celebrada a Barcelona, el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* s'atorga la representació de la localitat.

Per tal d'adaptar-se als nous temps, el Ball ha experimentat –progressivament- algunes modificacions: una de les més visibles és la dels dies i hores: la ballada dels dimarts va quedar substituïda per la dels diumenges, però mantenint la del dilluns per tractar-se de dia festiu a la vila. Aquest canvi ja va tenir lloc abans dels anys 30. Tanmateix, la cercavila va passar de realitzar-se els diumenges al matí als dissabtes a les 5 de la tarda; aquest canvi que ja s'havia assajat en anys anteriors s'estableix definitivament a partir de 1980.

Altres noves incorporacions prenen un caire social: la creació d'un grup de dansaires infantils l'any 1993, i la presència normalitzada de dones com a balladores, són dues de les innovacions més significatives en la història del Ball.

Finalment, l'establiment del Protocol de la Festa, realitzat el 1996, que regula l'organització i la participació del Ball, assegura la seva continuïtat i en garanteix la seva consolidació.

La Festa Major i el Ball dels Cavallets, els Gegants i la Mulassa de Sant Feliu de Pallerols va ser declarada festa tradicional d'interès nacional del 18 de maig de 1999.

2. Característiques actuals, elements i implantació de la festa

La Festa Major de Sant Feliu, segueix l'estructura típica i tradicional de les festes majors amb un seguit d'actes de tot tipus: culturals, religiosos, festius, lúdics, musicals, infantils, esportius; alguns de caràcter més innovador, d'altres amb un marcat component tradicional. Però el que fa singular aquesta festa major és el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa*. El ball, és l'eix vertebrador al voltant del qual s'articula tota la festa i és impensable la festa major sense la popular dansa. De fet, el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* ha esdevingut el símbol identificador, emblemàtic de Sant Feliu de Pallerols.

El Ball:

El *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa*, conegut popularment com la *Matadegolla*, està format per quatre danses anomenades: Ball Pla, la Matadegolla, el Contrapàs i la Sardana

Curta, en les quals participen un colla de vuit Cavallets, una parella de Gegants i una Mulassa.

Durant la festa major, el *Ball dels Cavallets, Gegants i Mulassa* s'escenifica tres vegades.

La primera, és durant la cercavila que es realitza el dissabte a la tarda i transcorre pels carrers del nucli històric de la vila: surt del Firal, passant per la plaça de l'Església, els carrers del Puig, del Puig de Grúfol, per la carretera d'Olot, pel carrer de la Via, per l'avinguda de la Vall d'Hostoles, pel carrer de Sant Sebastià, el Pont, els carrers dels Valls, els Llaurons, de la Verge de la Salut per acabar, de nou, al Firal. Els veïns dels carrers per on passa la cercavila, conviden a balladors i visitants a galetes i vi dolç.

Durant el recorregut es realitzen deu ballades al ritme d'un violí solista; atès que entre ballada i ballada no hi havia música, el 1996 s'incorpora una nova formació musical que acompanya només aquests trams.

Els Cavallets i la Mulassa, són les dues figures que han estat sempre presents a la Cercavila; els Gegants, en canvi, s'incorporen de manera definitiva a la rua a partir de 1996, i el grup de cavallets infantil també hi és present des de 1993.

Les altres dues ocasions en què es pot veure el Ball, és a les ballades de la tarda del diumenge i dilluns de Pasqua Granada i que tenen lloc a la plaça de l'Església i a la del Firal respectivament, acompanyat sempre de música de cobla.

Els Cavallets, els Gegants i la Mulassa arriben a la plaça ben formats i seguint l'ordre següent: al davant la Mulassa, seguida dels Cavallets i tancant, la parella de Gegants.

És costum que a cada ballada es ballin també quatre sardanes; dues a l'inici, després es realitzen les quatre danses del Ball i finalment es clou amb dues sardanes més. Aquesta estructura coreogràfica no es balla enlloc més, és un conjunt únic a Catalunya.

El Ball Pla: és la primera peça de tot el conjunt, malgrat alguns autors consideren que s'incorpora al grup després de la Matadegolla, que el succeeix en cada ballada. És el moment en què es presenten i saluden al públic els protagonistes de les danses, l'instant en què es predisposen per a la lluita. El Ball Pla de Sant Feliu de Pallerols és l'únic exemplar de la família de balls plans que és ballat per un grup de cavallets, atès que la resta d'exemples d'aquest ball són realitzats per parelles mixtes (home - dona). La seva originalitat el converteix en un particularitat única a Catalunya.

La Matadegolla: la segona dansa que es balla és considerada la dansa més antiga del conjunt. Constitueix també la dansa central de tot el conjunt i representa la simulació militar -entre cristians i sarraïns o entre turcs i cristians, segons les llegendes- i la victòria cristiana sobre l'enemic.

Té una estructura senzilla que neix de la repetició d'una mateixa organització musical i coreogràfica. La ballen vuit cavallets dividits en dos grups. La parella de Gegants també es divideix per ballar-la i se situen al cap de cada grup. És una dansa que destaca per la seva complexitat i espectacularitat. La forma en què es presenta és única a Catalunya si bé la lluita entre bàndols de cavallets es troba en d'altres indrets, com a Olot i Berga.

El Contrapàs: És la tercera dansa que s'executa. El Contrapàs és la celebració religiosa de la victòria aconseguida i és ballada per tots els Cavallets i els Gegants. És una dansa d'estructura irregular que es caracteritza per la seva dificultat d'execució tant musical com coreogràfica. La complexitat en l'execució dels passos i en el seu encadenament fa que sigui el ball més admirat i aplaudit.

La Sardana Curta: És la darrera peça de la ballada i està considerada la celebració laica de la festa. Si el model contrapàs i sardana curta és un model habitual a Catalunya no ho és tant el fet que l'una o l'altra sigui ballada per un grup de Cavallets. Actualment, es

coneixen dues melodies de la Sardana Curta que tenen diferent durada. L'anomenada "Antiga" d'extensió lleugerament inferior a la sardana anomenada "La Pastoreta" obra del músic santfeliuenc Narcís Paulís.

Les músiques del Ball s'ha anat traspasant de generació en generació, primer de manera oral, ara de forma escrita.

Històricament els músics santfeliuencs que han acompanyat el Ball han estat nombrosos, fins i tot molts han estat balladors i músics en etapes diferents. Per aquest motiu el lligam entre música i dansa ha estat total i, la cohesió absoluta.

En els darrers temps, la política municipal ha emprès una tasca de sistematització i organització de les músiques del Ball. Així la revisió de melodies, l'harmonització, la seva transcripció musical, la incorporació d'un nou contrapàs, la potenciació de la música en viu i l'organització i coneixement de la música a tots els escolars, fan que el Balls i la seva interpretació, es consolidin, encara amb més força, entre tota la població.

La vestimenta que duen dels portadors dels Gegants i la Mulassa és molt més senzilla, per tal de facilitar-los els moviments: pantalons llargs, de color fosc, camisa blanca i faixa verda de color verd o vermell a joc amb les vetes de les espadnyes que calcen.

Tota la indumentària és de propietat municipal.

Les figures

Els Cavallets: Són una comparsa formada per vuit cavalls de cartró que s'acoblen al ballador simulant un guerrer cavalcant sobre el cavall.

Els cavallets sovint estaven relacionats amb l'entremès de Sant Sebastià i la diada de Corpus. A Sant Feliu de Pallerols, si bé hi ha una capella dedicada a Sant Sebastià que està documentada al segle XVI, no s'ha pogut trobar documentació dels cavallets que avui l'existència d'aquestes figures abans del segle XIX. Tanmateix tot fa pensar l'existència de la seva presència des de ben antic.

D'un segle ençà, hi ha hagut tres generacions de Cavallets. Els més antics eren de fusta, amb caps petits i sense volum. S'observava el cap veient la figura de perfil i destacava la desproporció d'aquest amb la resta del cos de l'animal. L'ornamentació del cavall es realitzava amb domassos, cobrellits, mocadors, mantellines i altres robes de gran riquesa. Aquestes figures, de les quals se'n desconeix l'autor, es van utilitzar fins la dècada 1910-1920.

Els nous cavallets que van substituir-los eren de cartró, fets a Olot, amb més volums i molt més realistes. Amb aquests cavallets es va participar a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, però un incendi declarat en el magatzem on es guardaven, els va destruir completament.

L'any 1961 es construeixen vuit Cavallets nous, servits amb faldilles i els corresponents complements: barrets, espases i llances; els caps són volumètrics però més petits que els seus antecessors. Posteriorment se'n van construir vuit més, en fibra de vidre, a partir de l'exemplar del 61, que es van estrenar el 1993. I, finalment, l'any 1994, se'n construeixen vuit més també en fibra de vidre, que són els que utilitzen, actualment, els balladors petits.

Així, doncs, la tercera generació consta de tres colles de vuit Cavallets. A cada grup hi ha dos cavallets de color negre, dos cavallets de color marró fosc, dos cavallets de color marró clar i dos cavallets de color blanc, color aquest últim destinat als capitans. Tots elles tenen les faldilles sobreposades a la figura, amb dibuixos geomètrics i de quatre colors; mocadors de roba i de puntes que es col·loquen al coll i a les natges i cintes de seda de molts colors, a tall de cua.

Actualment, els Cavallets del 1961, no s'utilitzen.

Els balladors dels Cavallets porten una camisa blanca, mitges senceres –blaves pels capitans, marrons per a la resta de balladors- banda, barret i espadenyes. A la mà, agafats amb mocadors de puntes i randes, porten llança o espasa, aquesta darrera limitada només als capitans. Els barrets, de quatre colors, combinats amb els colors de les faldilles dels Cavallets, tenen forma de bicorn. Les espadenyes “de treneta” són de color blanc, amb vetes de color vermell i guarnides amb esquarterincs al turmell.

Els Gegants: El Gegant i la Gegantessa són els noms de la parella de gegants de Sant Feliu de Pallerols. Els gegants de Sant Feliu, dels quals se'n té coneixement per fotografies, revelen que aquests existien des de finals del segle XIX. Aquestes figures primerenques tenien les faccions petites i els cos gran i vestien segons els canons de l'època. La indumentària i els pentinats de la gegantessa s'adaptaven a les modes del moment.

L'any 1910, es construeix a Olot una nova parella de gegants, de cartró, més proporcionats i més alts que els anteriors. La Gegantessa pesa 50 quilos i té una alçada de 3,07 metres. El gegant pesa 51 quilos i amida 3,05 metres. Aquests gegants són els que actualment s'utilitzen si bé han sofert dues restauracions considerables, bàsicament pel que fa a la seva indumentària i alguns elements ornamentals que els caracteritzen. La darrera transformació, a mitjans dels anys 60, és la que ha perdurat fins els nostres dies. D'aleshores ençà, el Gegant porta un vestit vermell amb sanefes de color groc i una capa de vellut blau, ambdues peces ornamentades amb passamaneria. La Gegantessa llueix un vestit de color verd amb sanefes grogues i una capa de vellut vermell, també de passamaneria. A la mà dreta on abans hi havia un ventall ara porta un ram de flors.

Els caps, els cossos, els braços, les mans i els cavallets que els sostenen són desmuntables. La diadema, les arracades, el pom de flors, els anells i el medalló de la Gegantessa i el casc del Gegant i el seu medalló, són elements independents.

La Mulassa: D'aquesta figura se'n desconeixen tant les dades històriques de la seva aparició com de la seva construcció. Alguns autors apunten la possibilitat que ja existís al segle XVIII i que fos propietat del Gremi de Paraires de Sant Feliu.

La Mulassa actual, de 1982, és còpia d'una anterior, i va ser construïda per Lluís Rich i Arbat i vestida per Generosa Vilamanyà. El cos de la Mulassa és de fusta cobert per un teixit negre i ornamentacions geomètriques de color vermell i groc, realitzades per Josep Colomer. La llargada del cos és de 1,96 m, l'amplada de 67 cm. i l'alçada de 45cm.

El cap, de petit format, s'uneix al cos mitjançant un coll extensible. Té un aspecte juganer i entremaliat i és la figura més atractiva pel públic infantil. Exerceix de mestre de cerimònies, precedeix la comitiva en entrar a la plaça, organitza l'espai pels balladors, i es retira a contemplar el ball. Quan aquest acaba, torna a posar-se davant els balladors i surten de la plaça. És una figura simpàtica que fa les delícies dels més petits.

3. Fonts de Consulta

- Garrich Ribera, Montserrat i Figueres Bautista, Joan. Memòria: *La festa major de Sant Feliu de Pallerols* . 1996-1997
- Murlà Giralt, Josep . PREGÓ: *Visió retrospectiva de la festa major de Sant Feliu de Pallerols*. 18 de maig de 2004

Barcelona, 20 de setembre de 2010